

УДК 657

Гурська О.М., асистент

Національний університет «Львівська політехніка»

ГРУПИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРА, МЕТА ФОРМУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ

У статті було проаналізовано та сформульовано мету діяльності різним форм об'єднань підприємств в Україні. А також висвітлено одну з проблем обліку, яка виникає при об'єднанні підприємств.

Ключові слова: група підприємств, облік в об'єднаннях підприємств, придбання, злиття, поглинання підприємств.

Gurska O.

GROUPS OF ENTERPRISES IN UKRAINE: STRUCTURE, PURPOSE OF FORMING AND PROBLEMS OF ACCOUNTING

In the article was analyzed and formulated the aim of various forms of enterprise associations in Ukraine. A also illuminated one of the problems of accounting, which occurs at association enterprises.

Keywords: group of enterprises, accounting in business associations, purchase, mergers, acquisitions.

Гурская Е.Н.

ГРУППЫ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ: СТРУКТУРА, ЦЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ И ПРОБЛЕМЫ УЧЕТА

В статье были проанализированы и сформулированы цель деятельности различных форм объединений предприятий в Украине. А также освещена одна из проблем учета, которая возникает при объединении предприятий.

Ключевые слова: группа предприятий, учет в объединениях предприятий, приобретение, слияние, поглощение предприятий.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Групи підприємств є своєрідним хребтом економіки провідних країн та світового господарства в цілому. Це пояснюється тим, що створення об'єднання організацій забезпечує його учасників стратегічними перевагами над конкурентами (додатковими ресурсами, можливостями впровадження результатів наукових досліджень тощо),

Гурська О.М.

а також дозволяє координувати діяльність усіх ланок технологічного ланцюга та залучати великі фінансові ресурси. Об'єктивними причинами їх формування та функціонування є : а) необхідність поєднання усіх стадій технічного процесу, що дає змогу комплексно використовувати сировину і матеріали; б) кооперування взаємопов'язаних спеціалізованих виробництв, що дає можливість комплексно виготовляти кінцевий продукт; в) забезпечення повноти циклу "наука - технічні розробки - інвестиції - виробництво - збут – споживання"; г) масовість випуску продукції, стабільний асортимент, що значно скорочує витрати на одиницю продукції, здешевлює її, робить доступною для населення.

Недоліки:

1. Великі розміри підприємства призводять до зниження його мобільності, до нездатності орієнтуватись у швидких змінах ринкової ситуації.

2. Дуже важко перепрофілювати таке виробництво на випуск нової продукції.

3. Великі підприємства мають громіздку, часто неефективну структуру управління.

4. Управлінське рішення, проходячи усіма поверхами управління, може втратити актуальність.

Цілі статті. Дослідження структури, мети формування та проблем обліку об'єднань підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Комплекс теоретичних та практичних аспектів розробки системи обліку в об'єднаннях підприємств отримав певне освітлення в роботах вітчизняних та закордонних вчених. Серед українських науковців питання обліку груп підприємств досліджували Білуха М.Т., Сопко В.В., Бланк І.О., Голов С.Ф., Зубілевич С.Я., Швець В.Г. та інші. Серед зарубіжних авторів можна виділити: Пивоварова І.С., Горбунову А.Р., Нідлза Б., Андерсона Х., Деніела Г. Шорта та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Порядок утворення та діяльності груп підприємств в Україні регулюється положеннями Господарського кодексу України [2], в якому об'єднання підприємств визнається як господарська організація, що утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Згідно з Господарським кодексом виділяють такі основні форми об'єднань підприємств (ст. 120): асоціації, корпорації, консорціуми, концерни. В українському законодавстві передбачається можливість утворення й інших групових форм, наприклад, таких як картель, синдикат, трест, холдинг, фінансово-промислова група та ін.

У результаті аналізу Пугачовою М.В. та Яценко Л.О. було визначено, що в сучасних умовах необхідність існування великих організаційних структур бізнесу обумовлена певною метою їх формування та функціонування, а саме:

1) для асоціацій — це постійна координація господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв;

2) для корпорацій — це консолідація виробничо-господарської діяльності підприємств, координація зусиль у вирішенні складних технічних, фінансових, соціально-економічних проблем, забезпечення захисту спільних інтересів тощо;

3) для консорціумів — досягнення певної спільної господарської мети — реалізація цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо;

4) для концернів — використання можливостей великомасштабного виробництва, комбінування, кооперування виробничих і технологічних зв'язків з метою отримання ефективних результатів і стійкого утримання ринкової кон'юнктури, вигідного використання інвестицій для найрезультативніших проектів, інші формування, необхідні для забезпечення успіху;

5) для картелів — домовленість групи виробників зі зменшення або подолання конкуренції між ними і отримання монопольного прибутку; спільна діяльність з реалізації продукції пов'язується певною мірою і з її виробництвом;

6) для синдикатів — централізація збуту та зменшення витрат на збут;

7) для трестів — монополізація ринку;

8) для холдингів — володіння контрольним пакетом акцій інших фірм з метою ділового контролю над ними та управління їх діяльністю;

9) для промислово-фінансових груп — підвищення ефективності національної економіки та діяльності окремих підприємств-учасників

промислово-фінансових об'єднань на основі об'єднання матеріальних та фінансових ресурсів [1].

На сьогодні в Україні господарські об'єднання створені у найбільш важливих сферах діяльності держави: авіабудівній (концерн “Антонов”), автобудівельній (корпорації “УкрАВТО” та “Агро-Союз”, Автоальянс), торфовидобувній (концерн “Укрторф”), нафтогазовій (концерни “Галнавтогаз” та “Нафтоенерго”), ядерній енергетиці (концерн “Ядерне паливо”), спиртовій (концерн “Укрспирт”), телерадіомовлення (Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення) та інших. Окремими прикладами багатопрофільних груп підприємств є група “Приват”, до сфери інтересів якої входять фінанси, телекомунікації, металургія, коксохімія, нафтовий бізнес, або найбільша українська група підприємств — Систем Кепітал Менеджмент (ЗАТ “СКМ”), що займає лідируючі позиції в гірничо-металургічній галузі, енергетиці, банківському бізнесі, страхуванні, телекомунікаціях, медіабізнесі, нерухомості, спорті, ритейлі тощо.

При об'єднанні підприємств виникають проблеми обліку активів, зобов'язань, капіталу, які необхідно показати в зведеній фінансовій звітності. Особливості облікового підходу та вимоги розкриття інформації по об'єднанню наведено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств».

Можливо виділити різні варіанти об'єднання: одно підприємство купує долю капіталу іншого підприємства; купує інші активи або шляхом прийняття на себе його зобов'язань або об'єднання інтересів його учасників на рівних правах. В П(с)БО 19 «Об'єднання підприємств» наведено два варіанти об'єднання окремих підприємств – придбання та злиття.

Придбання – об'єднання підприємств, в результаті якого покупець набуває контроль над чистими активами та діяльністю інших підприємств в обмін на передачу активів, прийняття на себе зобов'язань або випуск акцій.

Злиття – об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи або приєднання підприємств до головного підприємства), в результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються здійснюватимуть контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків та вигод від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визначена як покупець.

Згідно роз'ясненню Державного комітету статистики України (від

25.09.2003 року № 01-3-01-8/468) можливо виділити такі зміни в організаційній структурі, що відбуваються на підприємствах в наслідок економічного розвитку та змін в фінансовому становище підприємства. Такі зміни можливо поділити на чотири блоки.

У першому блоці – питання щодо створення підприємства, яке може відбуватися шляхом:

- утворення нового підприємства (код - 111). Підприємство вважається новоствореним у разі створення абсолютно нових факторів виробництва;

- злиття підприємств в одне (код - 112). У даному випадку в результаті злиття підприємств виникає одне нове підприємство, до якого переходять всі майнові права та обов'язки підприємств, що злились, і при цьому є ліквідованими;

- поділу підприємства на декілька (код - 113). Під поділом підприємства слід розуміти: - поділ підприємства на декілька нових підприємств, до яких переходять за роздільним актом (балансом);

- утворення підприємства на базі структурного підрозділу (або кількох);

- поновлення діяльності раніше існуючого підприємства (код - 114). У даному випадку відбувається зміна власника в результаті продажу, дарування, спадкування підприємства, вкладання внеску до акціонерного капіталу, або зміна правової категорії;

- інший (код – 115).

У другому блоці - питання щодо структурних змін на підприємстві:

- злиття підприємств в одне із збереженням звітуючого (код – 121). У даному випадку ліквідується одне із раніше існуючих підприємств, а інше (звітуюче), до якого переходять всі майнові права та обов'язки ліквідованого підприємства, продовжує свою діяльність;

- злиття-поглинання своїх дочірніх компаній (код - 122) відповідає інтеграції в підприємство однієї із власних дочірніх компаній, яка при цьому ліквідується;

- поділу підприємства на декілька (код - 123). Цю подію вказують підприємства, від яких відокремились структурні підрозділи, із збереженням звітуючого;

- часткового зменшення активів шляхом їх передачі, продажу (код -124); часткового збільшення активів шляхом їх отримання, купівлі (код -125);

- взяття в оренду основних фондів іншого підприємства (код – 126);

- передачі в оренду основних фондів свого підприємства (код – 127);
- інші (код - 128).

У третьому блоці — питання щодо припинення діяльності підприємства в результаті:

- злиття підприємств в одне (код - 131) - відмічають підприємства, які були ліквідовані в результаті злиття підприємств;
- злиття - поглинання своїх дочірніх компаній (код - 132) - відмічають підприємства-дочірні компанії, які були ліквідовані в результаті їх поглинання підприємством – засновником;
- поділу підприємства на декілька (код - 133) - відмічає підприємство, яке було ліквідоване в результаті поділу підприємства на декілька;
- тимчасового призупинення виробництва (код — 134) - відмічає підприємство, яке протягом звітного року не працювало, але в подальшому планує відновити свою діяльність;
- повної ліквідації підприємства (код – 135);
- перебування підприємства в процесі ліквідації (код - 136) - заповнює підприємство, на якому працює ліквідаційна комісія;
- інше (код —137).

У четвертому блоці необхідно в разі відсутності будь-яких організаційних змін на підприємстві зробити відмітку в клітинці із кодом 199 [3].

Висновки. Господарські об'єднання, чи то пак, групи підприємств мають змогу більш ефективно розв'язувати виробничі завдання, що постають перед окремими підприємствами. Вони дозволяють розширювати можливості їхньої господарської діяльності, більш раціонально використовувати наявні ресурси за рахунок їх об'єднання, удосконалення організації спільної діяльності для вирішення конкретних завдань у виробничій сфері, у здійсненні соціальних та інших заходів. Хоч питання обліку в об'єднаннях підприємств розглядалися у багатьох роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, є чимало питань, які залишились поза увагою науковців і потребують подальшого висвітлення.

Класифікація структурних змін в об'єднаннях підприємств за П(с)БО та роз'ясненнями державного комітету статистики значно відрізняються. Таке становище приводить до складностей в методології бухгалтерського обліку структурних змін в організації підприємства. Отже, подальші дослідження у сфері організації бухгалтерського обліку та звітності груп підприємств є актуальними.

1. Пугачова М.В. Статистичний моніторинг функціонування груп підприємств / М.В. Пугачова, Л.О. Ященко// [Електронний ресурс]. — Доступний з http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mise/2011_84/Pugacheva%20.pdf.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV.[Електронний ресурс]. — Доступний з <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=436-15>.
3. Бухгалтерська звітність підприємств. Конспект лекцій.[Електронний ресурс]. — Доступний з<http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/733/23/>